

Tone Wraber:

PLANINEC - BOTANIK NA STOLU

(Spis je bil v natečaju PV in SPK LRS nagrajen z nagrado 6000 din. V prihodnjih številkah bomo objavili še druge nagrajene spise in šolske naloge.)

Taborniki Triglavske družine smo se odločili, da se povzpemo na rojstno goro slovenskega planinstva — na Stol. Vodil naj bi nas zopet naš neutrudni profesor Kunaver, ki nas je popeljal že na toliko lepih izletov. Sklenili smo, da gremo v začetku oktobra. Zapadel pa je sneg in z izletom ni bilo nič. Potem smo hodili na druge izlete: 29. november smo praznovali na Vel. Draškem vrhu, Novoletno jelko v Vratih, aprila smo se borili z burjo na Vremščici, medtem pa se je vedno bolj približeval konec šolskega leta in z njim izlet na Stol.

11. junija popoldne smo se že vozili proti Gorenjski. V vlaku je vladalo veselo razpoloženje, saj smo bili prosti šolskih skrbi, pozabljeni so bili vsi »cvekli« in druge šolske tegobe, poleg tega pa se nam je obetal še lep doživljaj.

S postaje v Žirovnici smo jo lahkih korakov ubrali po gladki cesti do mostu čez Završnico, nato pa smo se začeli počasi vzpenjati. Ker naš cilj — Valvasorjev dom — ni bil daleč, se nam ni mudilo. Tako smo prišli tudi naravoslovci na svoj račun. Naš zoolog Matjaž je stikal za žuželkami, posebno kakšne stenice se je razveselil. Jaz pa sem se zanimal bolj za rastline. Iz grmovja ob poti je vzdigoval svoje oranžnorumene koške primožek (*Buphthalmum salicifolium*), ki ga ljudje radi zamenjujejo z arniko. Gozdne travnike je krasila rastlina z nazaj ukrivljenimi modrimi cvetovi — repuš ali krempeljci (*Phyteuma orbiculare*).

Čim više smo se vzpenjali, tem več predalpskih rastlin sem srečaval. V grušču se je ukoreninila belocvetna križnica kernerica (*Kerneria saxatilis*). Pogosto sem videval tudi vijolični planinski šetraj (*Calamintha alpina*) in mično modroglavo mračico s srčastimi lističi (*Globularia cordifolia*). Seveda tudi velesa (*Dryas octopetala*) ni manjkala. Velesa in mračica spadata med pionirske rastline vegetacije na gruščnatih tleh. Počasi, toda vztrajno zaraščata melišča ter tako pridobivata tla za druge občutljivejše rastline. S svojimi usnatimi listi se dobro branita pred sončno pripeko, ki ju hoče izsušiti. Kmalu za njima se naseli resa (*Erica carnea*), med katero sem opazil tropernato špajko (*Valeriana tripteris*), ki cveti rdeče. Njena sorodnica skalna špajka (*Valeriana saxatilis*) pa si je izbrala za prebivališče skalne razpoke in cveti belo. Vlažnejši grušč ljubi zanimiva alpska mastnica (*Pinguicula alpina*). Ker je grušč reven s hranilnimi snovmi, si jih mastnica preskrbi s tem, da lovi manjše žuželke. Njeni listi so polni rumenkastih žlez, ki izločajo prebavne sokove. Kadar sede kaka mušica na list, se ta zvije in sokovi jo prebavijo. Nato se list zopet razvije in od žuželke ostane samo še neprebavljeni hitinasti oklep. Od kukavic sem opazil dve gniloživki. Prva je precej pogosta, na gozdnih travnikih rastoča gnezdo-vica (*Neottia Nidus-avis*). Svoje ime ima po koreninskih vlaknih, ki so na gosto prepletene kot ptičje gnezdo. Druga pa je redkejši koralasti koren (*Corallorhiza trifida*), ki raste po senčnatih iglastih gozdovih in ima koralasto razvejeno koreniko. Obe sta brez listnatega zelenila, ker se hranita z razpadajočimi organskimi snovmi.

Tako je med prijetnim botaniziranjem minil čas in pozno je že bilo, ko smo stopili iz gozda. Zagledali smo ponosno stavbo — obnovljeni Valvasorjev dom. Da bi le bila čimprej dovoljena pot na Stolu, da bo prišel dom do svoje veljave! Ni nas dolgo strpelo pod streho, kmalu smo odšli na razgledovanje. Pred domom je lep razgled po Gorenjski ravnini. Daleč zadaj se dviga bohinjsko gorovje s Črno prstjo, ki se nadaljuje v temni Jelovici, ta pa prehaja v Loško hribovje in Polhograjske dolomite. Še šmarnogorska grmada kuka iznad brezniških peči. Če se potruдиš do graničarske karavle nad domom, zagledaš tudi Blejsko jezero. Naše razgledovanje pa je pretrgal mrak in morali smo se vrniti v dom. Tu smo botaniki spravili nabrane rastline v herbarije, nato pa smo se počasi odpravili v spalnice z željo, da bi bilo naslednji dan lepo vreme. Nebo se je namreč močno pooblačilo.

Ko smo se zjutraj zbudili, je bilo sicer še oblačno, toda vedeli smo, da dežja ne bo, kajti pihal je močan veter in oblaki so se vedno bolj trgali. Odpravili smo se po nelisani poti. Moj herbarij se je kmalu začel polniti. V grušču ob vznožju melišča »Sveča« je cvetela rdeča gorska špajka (*Valeriana montana*). Kjer je bil grušč drobnejši, ji je delal družbo dlakasti oklep (*Androsace villosa*). Ko bele zvezdice so posejani njegovi cvetovi na tesno zgoščeni blazinici. Po grmovju se je razpletal planinski srobot (*Clematis alpina*), ki nosi na dolgih pecljih krasne zvonaste cvetove. Zunanji čašni listi so temnomodri in pokrivajo bele medovnike. S tako opozorljivim barvnim nasprotjem uspešno privabljajo k sebi žuželke oprashaľvalke. Po tratah so se razkazovale dišeče bezgove kukavice (*Orchis sambucina*), ki imajo to posebnost, da cveto v dveh barvah: v rumeni in rdeči.

Čim više smo se dvigali, tem bolj se je jasnilo. Tudi razgled je postajal vse obsežnejši. Pred nami se je dvigal mogočni zid Julijcev, vendar so bili glavni vrhovi zaviti v oblake. Pozno spomladi so bili še globoko zasneženi. Našo pozornost pa so kmalu pritegnile skalne stene pred nami, ki so bile vse rumene. Ko smo prišli bliže, smo našli morje cvetočih avrikljev. Tudi do štirideset opojno dišečih cvetov so imeli posamezni klobuki. Kot smo mogli videti z daljnogledom, so bile oddaljene pečine pokrite z njimi. Dobro so se opomogli pod varstvom graničarjev. Tudi planinske trate so pokazale vse bogastvo, kar ga premorejo spomladi. Opazil sem sorodnico srčastolistne mračice — golostebelno mračico (*Globularia nudicaulis*). Od prve se razlikuje po večjih cvetih in bolj usnjatih listih. Seveda ni manjkal tudi volecvetni svišč (*Gentiana Clusii*), ki te s svojimi temnomodrimi cvetovi vedno znova preseneti. Često sem dobil ob stezi tudi krasni rdeči Wulfenov jeglič (*Primula Wulfeniana*), ki je posebnost naših Alp. Belocvetne alpske vetrnice (*Pulsatilla alpina* ssp. *myrrhidifolia*) pa sem našel največkrat ob robu rušja v družbi z ljubko dvocvetno vijolico, ki ima nežne rumene cvetove. Pa še eno vijolico smo našli — Zoisovo vijolico (*Viola Zoysii*), ki je posebnost naših Karavank. Listi so majhni, združeni v pritalno rožico, nad katero se dvigajo precej veliki nasičeno rumeni cveti. Zanimiva je zgodba njenega odkritja. Prvi jo je našel Karel Zois l. 1785 na Stolu. Pozneje pa je kljub vnetemu iskanju niso mogli več najti, ker so mislili, da cveti v juliju in avgustu. Skoraj popolnoma so že pozabili nanjo, ko jo je v juniju l. 1857 zopet našel na Stolu muzejski kustos Karel Dežman. Njena prva domovina so Dinarske planine in gore ob albanski meji. Pri nas cveti vedno rumeno, medtem ko je drugod modra.

Visoko smo že prišli, ko so nas zvale mehke trate k počitku. Za zabavo je poskrbelo strmo snežišče v bližini. Krepko smo orali po snegu in pošteno si moral paziti, da nisi prišel v neprostovoljen dotik s skalami na koncu snežišča. Tudi ob kopnečem snegu sem opazil nekatere cvetice. Še skozi snežno odejo je pokukal nežni alpski zvonček (*Soldanella alpina*, *minima*) z drobno narezljanimi vijoličastimi cvetovi. V bližini se je razcvetela brezstebelna lepnicca (*Silene acaulis*). Kot rubini žare njeni cvetovi na temnozeleni blazinici.

Kmalu pa smo nadaljevali s potjo, kajti želeli smo čimprej priti na vrh. Prišli smo do jarka, ki se vleče od sedla med Velikim in Malim Stolom navzdol. Nazaj grede se nam je obetala prijetna vožnja, ker je bil še poln

snega. Od tu je lep razgled na zakajene Jesenice in na Gornjo savsko dolino. Dolgo pa se nismo razgledovali, kajti s sedla je pihal močan veter. Ko smo ga dosegli, smo skoraj stekli po gruščnati stezi na vrh. 12. junija sem prvič stopil na najvišji vrh Karavank. Navdal me je zmagoslavni občutek, ki ga občutim, kadar koli stopim na kak vrh, pa čeprav je to le šmarnogorska Grmada. Morda je to veselje nad lastno zmago, ko gledaš z vrha na prehojeno pot, prav gotovo pa te tudi očara razgled, ki se ti odpre. Tokrat sicer nismo imeli kaj prida razgleda, ker so nas največkrat obdajale goste megle, ki so se le včasih pretrgale. To se je zgodilo večinoma na severni strani. Tedaj smo zagledali tik pod seboj Mačensko planino s planinsko kočo. Nad njo se vzdiguje strmi Kozjak, nato pa se svet počasi znižuje do Drave, ki se vije kot srebrni trak po ravnini. V soncu sta se kopala Vrbsko jezero in Celovec. Na jugu je kot na dlani ležal biser naše Gorenjske — Blejsko jezero.

Od rastlin je cvetel le Burserjev kreč (Saxifraga Burseriana). Njegovi koničasti listi so združeni v goste blazinice, ki se stiskajo v skalne razpoke vrha. Cvetovi so precej veliki in bele barve.

Tako smo skoraj dve uri sedeli na vrhu. In še smo se težko ločili od njega, ko je prišel čas odhoda. Napisali smo svoja imena na listek in ga vtaknili v konservno škatlico. Še fotografirali smo se in odšli smo. Mahnili smo jo kar počez čez grušč na sedlo in po melišču navzdol. Ustavili so nas šele graničarji malo nad Žirovniško planino in se pozanimali za dovoljenje, da smemo na vrh. Pa tudi če ga ne bi imeli, saj smo na vrhu že bili. Na Žirovniški planini smo se ustavili k daljšemu počitku. Kuhali smo čaj in se pretegovali na toplem soncu. Nato pa je zopet hitro šlo skoraj do Žirovnice. Tukaj se nismo mogli premagati, da ne bi še malo posedeli na prijaznem travniku. Pogovarjali smo se o izletu in delali načrte za prihodnjico. Potem pa smo udobno prišli na vlak, ki nas je odpeljal v enolično vsakdanjost.

Mitja Šarabon:

MEDIM SE

(1945)

*Potok žarkom prste je opral,
Truden čmrlj mi v naročje seda.
Smeje pred menoj se živa čreda
roč in čričkov in pojočih trav.*

*Radost mi na zagorelih ramah
kakor razcveteni vrt dehti.
Med sem, ki bogat v zlato kipi.
Sonce me raztresa po ciklamah.*

*Čutim že, da vame se potaplja
bel metulj, čebelice nožica.
Duša prhuta kot drobna ptica.
Vse me pije, vsem sem sladka kaplja.*